

Η συμφωνία AUKUS, οι ΗΠΑ και η γεωπολιτική στην περιοχή Ειρηνικού – Ινδικού

**Βασίλης Μούτσογλου
π. Πρέσβης**

Η συμφωνία AUKUS έδωσε την εντύπωση ότι κάτι ουσιαστικά νέο συμβαίνει στη στρατηγική της Δύσης ως προς τις γεωπολιτικές συνιστώσες στην περιοχή του Ειρηνικού ή στην αντιμετώπιση της Κίνας. Όμως, ίσως στη βάση της δεν υπάρχει τίποτε νέο πλην της σύναψης μιας τριμερούς-πολυμερούς συνθήκης αντί των διμερών που υφίστανται μέχρι τώρα. Η εστίαση των ΗΠΑ στον Ειρηνικό είναι δεδομένη τουλάχιστον από την εποχή Obama.

Κίνητρο της συμφωνίας AUKUS υπήρξε η συνειδητοποίηση εκ μέρους της Αυστραλίας ότι τα συμβατικά υποβρυχία που κατασκεύαζε η Γαλλία δεν ανταποκρίνονταν στις επιχειρησιακές ανάγκες της και ότι απαιτείτο η προμήθεια πυρηνοκίνητων υποβρυχίων. Πιθανόν η Αυστραλία να θεώρησε αναγκαία την πρόσδοση ιδεολογικού περιεχομένου στην ακύρωση της συμφωνίας της με τη Γαλλία. Η προσθήκη του Ηνωμένου Βασιλείου εξυπηρετούσε από τη μια πλευρά την ανάγκη να προβληθεί η συμφωνία ως διεύρυνση του Δυτικού Μετώπου στην περιοχή, αλλά και την ιδέα του Η.Β. ως παγκόσμιας πλέον Δύναμης μετά το Brexit.

Ο Ειρηνικός Ωκεανός είναι ανέκαθεν στρατηγικό πεδίο ανάπτυξης της επιρροής και ισχύος των ΗΠΑ. Από την άλλη πλευρά, ο Ινδικός Ωκεανός υπήρξε πεδίο ανταγωνισμού της Σοβιετικής Ένωσης και των ΗΠΑ από το 1970. Οι ΗΠΑ θεωρούν από τότε ενιαίο επιχειρησιακό θέατρο τους δύο ωκεανούς, τον Ινδικό και τον Ειρηνικό υπό τη Ναυτική Διοίκηση Ειρηνικού των ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ έχουν εισαγάγει εκ νέου τον όρο «περιοχή Ινδικού–Ειρηνικού» (Indo-Pacific region) που αποτελεί τη νέα γεωπολιτική τους άποψη για την Ασία. Ο «Ινδό-Ειρηνικός» είναι μια γεωγραφική θαλάσσια περιοχή που συμπεριλαμβάνει τα τροπικά ύδατα του Ινδικού ωκεανού, το δυτικό και κεντρικό τμήμα του Ειρηνικού και τις θάλασσες που ενώνουν τις δύο αυτές περιοχές. Πέραν της χρήσης του όρου «Ινδό-Ειρηνικός» αντί του όρου «Ασία–Ειρηνικός» (Asia-Pacific) από τις ΗΠΑ, τον όρο χρησιμοποίησε για λόγους εξωτερικής πολιτικής και η Αυστραλία. Η Αυστραλία έχει γενικά παρόμοια προσέγγιση με τις ΗΠΑ στη στρατηγική «Ινδό–Ειρηνικού», αφού η Καμπέρα βασίζεται στον Ινδικό και τον Ειρηνικό για τις θαλάσσιες μεταφορές της. Ο όρος Ινδό-Ειρηνικός επεκτείνει τον όρο Ασία–Ειρηνικός συμπεριλαμβάνοντας και την Ινδική υποήπειρο και τούτο κυρίως για την αποκατάσταση κάποιας ισορροπίας έναντι της αυξανόμενης οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος της Κίνας. Εξάλλου το υποσύστημα ΗΠΑ–Αυστραλία–Ιαπωνία έχει συμπεριλάβει την Ινδία στις συζητήσεις καθόσον αφορά την Ασιατική διάσταση ασφάλειας. Αφού ξεπέρασαν ορισμένους δισταγμούς τους αναφορικά με τις ευαισθησίες της Κίνας, τα τέσσερα κράτη – Quad- διεξάγουν από

το 2014 ετήσια ναυτικά γυμνάσια που καλύπτουν όλη την περιφέρεια της Ασίας, από τον κόλπο της Βεγγάλης μέχρι τον Δυτικό Ειρηνικό. Αλλά και η Ιαπωνία, από την πλευρά της, προσπαθεί να προωθήσει μια πρωτοβουλία που ονομάζει «Στρατηγική για έναν Ελεύθερο και Ανοιχτό Ινδικό και Ειρηνικό Ωκεανό».

Οι θεσμικές ωστόσο αμυντικές συνεργασίες μέχρι τώρα ήταν μόνο διμερείς και συνδέουν τις ΗΠΑ με την Αυστραλία, την Ιαπωνία, τις Φιλιππίνες και τη Νότια Κορέα. Οι ΗΠΑ έχουν επίσης αμυντική συνεργασία με άλλες χώρες της ΝΑ Ασίας, ωστόσο οι διμερείς συνεργασίες των άλλων κρατών μεταξύ τους, όπως αυτή μεταξύ Ιαπωνίας και Αυστραλίας δεν είναι ακόμη ισχυρές· γενικά οι ασιατικές χώρες είναι συγκρατημένες ως προς τη θεσμοποίηση συνεργασιών.

Η Ινδία, κατά τις δεκαετίες του Ψυχρού Πολέμου έκλινε υπέρ της Σοβιετικής Ένωσης – σε αντίθεση με το Πακιστάν που έκλινε υπέρ της Κίνας. Η κατάσταση άρχισε να αλλάζει κάπως το 2005 όταν οι ΗΠΑ υπονόησαν ότι αναγνωρίζουν το δικαίωμα της Ινδίας στα πυρηνικά. Η πίεση της Κίνας στα κοινά σύνορα και οι σχέσεις της με το Πακιστάν ωστόσο είναι ο βασικός λόγος που οδήγησε σταδιακά την Ινδία προς την κατεύθυνση μιας στενότερης συνεννόησης με τις ΗΠΑ, την Αυστραλία και την Ιαπωνία. Η Κίνα γεωπολιτικά είχε πάντα την έγνοια της αποφυγής περικύκλωσης της από Δυνάμεις που πρόσκεινται στη Δύση. Ωστόσο οι σχέσεις της με την Ινδία ουδέποτε ήταν στενές. Δεν ανησύχησε επομένως με τη μεταστροφή της Ινδίας, ίσως λόγω της αυξημένης δύναμης της και των ισχυρότερων πλέον δεσμών της με τη Ρωσία. Εξάλλου οι προσπάθειες για βελτίωση των σχέσεων της με τις χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας έχουν αποδώσει.

Τελικά η συμφωνία AUKUS και η ονομασία Ινδό-Ειρηνικός που χρησιμοποιούν οι ΗΠΑ δεν είναι παρά μια κίνηση αντιμετώπισης της ισχύος της Κίνας στην περιοχή. Οι χώρες της περιοχής μπορεί να θεωρούν την Κίνα ως έναν βαθμό ανταγωνιστική ως προς τα συμφέροντά τους, ωστόσο υπάρχει και η Ασιατική αλληλεγγύη και ίσως ορισμένες Ασιατικές να φοβούνται τις ΗΠΑ περισσότερο.

Σε κάθε περίπτωση η Κίνα δεν κρύβει την αντίθεση της για το σύστημα των αμερικανικών συμμαχιών στην περιοχή Ασίας–Ειρηνικού. Ήδη ο ηγέτης της Κίνας Ζι δήλωσε ότι επιζητεί ένα νέο τύπο διεθνούς συστήματος που θα επέλθει κατά την άποψη του μέσα από την παρούσα διαμάχη για τη διεθνή τάξη.

Καθόσον αφορά την Ιαπωνία, ο τότε Πρωθυπουργός της χώρας Abe, στην ομιλία του στο Ινδικό κοινοβούλιο το 2007 σχετικά με τη «Σύγκληση των Δύο Θαλασσών» πρόβαλε ότι η Ιαπωνία και η Ινδία, δυο θαλάσσιες δημοκρατίες που είναι ομοϊδεάτες, θα πρέπει να ενισχύουν τις ελευθερίες και την ευημερία στην «ευρύτερη Ασία». Η τελευταία, σύμφωνα πάντα με τον Abe, θα πρέπει να είναι συνδεδεμένη με τις ΗΠΑ, την Αυστραλία, τις Φιλιππίνες και τη Νέα Ζηλανδία σε ένα δίκτυο ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων, εμπορευμάτων και κεφαλαίων. Η στρατηγική αυτή αντικατοπτρίζει τις γεω-οικονομικές απόψεις του Τόκιο για την

περιοχή, με τη συμμετοχή και της Αφρικής. Η στρατικοποίηση εκ μέρους της Κίνας, της Θάλασσας της Νότιας Κίνας, η ενίσχυση της στρατιωτικής βάσης της στο Djibouti και η έντονη ναυτική της παρουσία στον Ινδικό Ωκεανό ανησύχησαν την Ιαπωνία, η οποία επιθυμεί την ελεύθερη ναυσιπλοΐα στην περιοχή. Η στρατηγική συνεργασία της Ιαπωνίας με Ινδία, Αυστραλία και ΗΠΑ θεωρείται ότι αντισταθμίζει γεωπολιτικά την αυξανόμενη Κινεζική επιρροή στην Ευρασία και Αφρική, στα πλαίσια της πολιτικής της Κίνας «Μία Ζώνη Ένας Δρόμος».

Η Ιαπωνία κατέχει σημαντικό ρόλο στα πράγματα της Ασίας, στο πλευρό των ομοιοσύντων με τη Δύση κρατών (like minded countries), αν και ως ηττημένη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, έχει τηρήσει για πολλά χρόνια χαμηλό προφίλ. Ως μία από τις ισχυρότερες οικονομίες στον κόσμο και παρά τις επιφυλάξεις τμήματος του λαού της, δεν μπορεί πλέον παρά να διεκδικήσει έναν ισχυρότερο ρόλο στη διεθνή σκηνή. Η Ιαπωνία ανησυχεί ωστόσο για τη διένεξη με τη Βόρεια Κορέα που κατέστη πυρηνική δύναμη, η οποία πλην της Νότιας Κορέας στοχεύει και στην ίδια, ενώ με την Κίνα, πλην του οικονομικού ανταγωνισμού, υφίστανται και προβλήματα βραχονησίδων και θαλασσιών ζωνών. Βασισμένη στην οικονομική της δύναμη και τη στρατηγική της σχέση με τις ΗΠΑ, η Ιαπωνία δημιουργεί τώρα πλέγματα συνεργασιών με χώρες της περιοχής και ευρύτερα, και επιχειρεί να αυξήσει τόσο την οικονομική, όσο και την πολιτική της επιρροή στο ευρύτερο περιβάλλον της Ασίας.

Παρά τη γενικότερη σύμπλευση τους με την Ινδία, την Ιαπωνία και την Αυστραλία, οι ΗΠΑ έχουν πάντα μια διαφορετική προσέγγιση καθόσον αφορά την Κίνα. Η πολιτική του Trump αναφερόταν σε αυτήν ως στρατηγικό ανταγωνιστή στο πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό πεδίο και ως αναθεωρητική δύναμη. Παρόλο που δεν αντιτίθενται εμφανώς στην πολιτική αυτή των ΗΠΑ, η Ιαπωνία, η Ινδία, οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας και η Νότια Κορέα δεν φαίνονται έτοιμες να επιδοθούν σε μιας ανάλογης μορφής με αυτήν των ΗΠΑ, ανταγωνισμό με την Κίνα. Με τη συμφωνία AUKUS η Αυστραλία κάνει ένα βήμα παραπέρα

Οι αντιδικίες μεταξύ της Κίνας (PRC), περιοχής Taiwan, Μπρουνέι, Μαλαισίας, Ινδονησίας, Φιλιππίνων και Βιετνάμ στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας αφορούν τόσο τα θαλάσσια σύνορα όσο και την κυριαρχία ορισμένων νήσων στη θάλασσα αυτή. Η θάλασσα αυτή είναι σημαντική, καθώς εμπορικά φορτία άνω των 5 τρισεκατομμυρίων δολαρίων περνούν κάθε χρόνο από εκεί. Λόγω αυτού του γεγονότος πολλά κράτη επιδιώκουν ελεύθερη ναυσιπλοΐα στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας και ορισμένα, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, προσφεύγουν σε ειδικές ημιστρατιωτικές επιχειρήσεις «ελεύθερης ναυσιπλοΐας». Οι διεκδικήσεις των παράκτιων κρατών εκτείνονται στην ΑΟΖ, στα νησιά Spratly και Paracel και τα όρια στον Κόλπο του Tonkin. Το 2016 το Διαιτητικό Δικαστήριο που συγκλήθηκε στα πλαίσια της UNCLOS, Annex VII γνωμοδότησε εναντίον των διεκδικήσεων της Κίνας ως προς τις Φιλιππίνες, ωστόσο η Κίνα δήλωσε ότι δεν αναγνωρίζει την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου και επέμεινε σε διμερείς διαπραγματεύσεις.

Ως προς τον εμπορικό τομέα, η αρχική Συνεργασία του Ειρηνικού (Trans-Pacific Partnership–TPP) είχε ως στόχο την αντιμετώπιση της Κίνας ενώπιον της αυξανόμενης οικονομικής της επιρροής, μέσω ενός συγκροτημένου εμπορικού μπλοκ που θα την εξαιρούσε. Μετά την απόσυρση των ΗΠΑ από την TPP το 2017, οι εναπομείνασες 11 χώρες των ακτών του Ειρηνικού υπέγραψαν μια εμπορική συμφωνία στις αρχές του 2018, λίγες ώρες προτού ο Trump ανακοινώσει την επιβολή δασμών αυξημένων κατά πολύ στις εισαγωγές χάλυβα και αλουμινίου. Στη τότε νέα συμφωνία δεν υπάρχουν σημαντικές ρήτρες για τις ΗΠΑ όπως αυτές που αφορούν στην προστασία της πνευματικής περιουσίας. Η νέα συμφωνία επονομάστηκε Comprehensive and Progressive Trans-Pacific Partnership (CPTPP) με την προσθήκη του όρου «προοδευτική». Οι 11 χώρες που συμμετέχουν στη CPTPP είναι οι Αυστραλία, Μπρουνέι, Καναδάς, Χιλή, Ιαπωνία, Μαλαισία, Μεξικό, Νέα Ζηλανδία, Περού, Σιγκαπούρη και Βιετνάμ. Εξυπακούεται ότι η αίτηση που υπέβαλε η Κίνα για συμμετοχή της, δύσκολα θα γίνει αποδεκτή

Οι ΗΠΑ του Biden δημιούργησαν συνθήκες ενός είδους Ψυχρού Πολέμου έναντι Ρωσίας και Κίνας στον οποίο προσπαθούν να συμπαράσουν και την ΕΕ προσβλέποντας και στην αξιοποίηση της συνεργασίας Quad (*ΗΠΑ, Αυστραλία, Ινδία και Ιαπωνία*) ως ασπίδα ειδικότερα για τον έλεγχο της κινεζικής επιρροής στον Ειρηνικό.

Πάντως η Δύση από την πλευρά της, δύσκολα μπορεί να διαμορφώσει μια ενιαία θέση, και να εμφανιστεί ενωμένη απέναντι στους γεωπολιτικούς της αντιπάλους. Η Ευρώπη, είναι αδύναμη, δεν έχει όραμα ούτε και επιθυμία να ταυτιστεί με την Αμερική στον ανταγωνισμό της με τις υπερδυνάμεις. Η Αμερική αντιλαμβανόμενη την κατάσταση αυτή τείνει προς την εξαίρεση της από τις διαδικασίες και προσφεύγει σε σχήματα όπως η AUKUS. Ωστόσο, η στάση των ΗΠΑ αφενός οδήγησε σε συσπείρωση Ρωσίας και Κίνας συμπαράσύροντας το Ιράν, την Βόρεια Κορέα και ίσως την Τουρκία, και αφετέρου αποξένωσε την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία, αν ομονοούσε, θα μπορούσε να αποτελέσει ξεχωριστό πόλο ισχύος.